

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΡΕΘΥΜΝΗΣ & ΑΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ
ΕΝΟΡΙΑ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

ΤΑ ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΝΟΡΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ 2021

Εὐχαριστοῦμε:

- Τόν σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ρεθύμνης καί Αύλοποτάμου κ. Εὐγένιο γιά τήν ευλογία του στήν παρούσα ἔκδοση καί τήν παραχώρηση τοῦ προλογικοῦ κειμένου.
- Τόν κ. Μιχάλη Τρούλη, Ἄρχοντα Ἱερομνήμονα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, γιά τήν παραχώρηση τοῦ κειμένου τῆς σελ. 37.
- Τόν κ. Ἀντώνιο Μαμαλάκη γιά τίς πληροφορίες πού ἀφοροῦν στήν ἱστορία τῆς οικογένειάς του καί γιά τίς φωτογραφίες τῆς σελ. 27.

Κείμενα: Θεόδωρος Ι. Ρηγινιώτης

Φωτογραφίες: Ἀντώνης Χριστοφοράκης καί Photo Rethymno (σελ. 9, 14, 40)

Μετατροπή σέ πολυτονικό: ἀρχιμανδρίτης Ρωμανός Ἀναστασιάδης

Ἐπιμέλεια: πρωτοπρεσβύτερος Παῦλος Λουκογεωργάκης

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Γραφικές Τέχνες Καραγιαννάκη

Γερακάρη 60-62. Ρέθυμνο 741 00

Τηλ. 28310 58800. Fax 28310 50333

Ἀντί προλόγου

Ἀποσπάσματα ἀπό τόν πρόλογο τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Ρεθύμνης καί Ἀύλοποτάμου κ. Εὐγενίου στό Ἡμερολόγιο 2014 τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καί Ἀύλοποτάμου, ἀφιερωμένο στούς ἁγίους Τέσσερις Μάρτυρες μέ τήν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης 190 χρόνων ἀπό τό μαρτύριό τους.

«Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες μέ τήν πίστη καί τήν ὁμολογία, τό ψυχικό σθένος καί τήν ἀνδρεία, μέ τήν βεβαιότητα τῆς Ἀναστάσεως, τῆς συναναστάσεώς τους μέ τόν Ἀναστημένο Λυτρωτή μας Χριστό, βάδισαν τόν δρόμο τοῦ χρέους καί τῆς θυσίας. Καί ἀποτελοῦν τό καλύτερο παράδειγμα πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας, οἱ ὅποιοι, τηρουμένων πάντοτε τῶν ἀναλογιῶν, καλοῦνται νά ὁμολογοῦν διαρκῶς τήν πίστη τους καί μέ αἰσιοδοξία νά ἀτενίζουν τό μέλλον ὑπερβαίνοντας τίς δυσκολίες καί τίς δυσμενεῖς συνθήκες πού τοὺς κυκλώνουν ἀπό παντοῦ...

Εἶναι ἄλλο πράγμα ἢ αὐτοθυσία καί ἄλλο ἢ αὐτοκτονία. Θά τολμούσαμε νά ποῦμε πῶς εἶναι ἀκριβῶς ἀντίθετα, ἀφοῦ τό ἓνα ἀφορμᾶται ἀπό τήν ἐλπίδα καί τό ἄλλο ἀπό τήν ἀπελπισία. Οἱ Ἅγιοι Τέσσερις Μάρτυρες αὐτοθυσιάστηκαν, κυριολεκτικά ὀλοκαυτώθηκαν ὡς ἀναμμένες λαμπάδες, γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας ἐνστερνωθεῖ τόν λόγο Του: «καί μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τήν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι» (Ματθ. ι', 28). Ἡ ζωὴ τῶν Ἁγίων μας καί τό μαρτυρικό τέλος πολλῶν ἀπὸ αὐτοὺς μᾶς διδάσκουν πῶς νά πολιτευόμαστε σωστά, πῶς νά ζοῦμε κατὰ Θεόν καί πῶς νά ὑπερβαίνομε τό θάνατο, ἀφοῦ γιά ὅποιον πιστεύει ἢ ζωὴ δέν τελειώνει ὅταν κλείνομε τὰ μάτια μας στὸν κόσμον αὐτό.

Οί πολλές δυσκολίες πού διέρχεται ή πατρίδα μας, τά αὐξανόμενα διαρκῶς προβλήματα τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ μας, μᾶς κάνουν νά βλέπομε μέ ἀγωνία καί περισκεψη ὅσα γίνονται, ἀλλά μᾶς κάνουν καί νά λαμβάνομε τήν σθεναρή ἀπόφαση νά ἀντιπαλαίσομε καί νά τά ὑπερβοῦμε τελικά ζητώντας τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τῶν Ἀγίων Του, πού ὅσο ζοῦσαν ἔκαναν τό ἴδιο. Ἐκεῖνοι μυστικά, μέσα στήν Ἁγία μας Ἐκκλησία, μᾶς διδάσκουν, μᾶς παρηγοροῦν, μᾶς ἐνισχύουν καί μᾶς προτρέπουν νά μήν χάσομε τό θάρρος καί τήν ἐλπίδα μας, προπάντων δέ τήν πίστη μας καί τήν ἐμπιστοσύνη μας στόν Θεό.

Πρῖν ἑκατόν ἐνενηντα χρόνια ἀκριβῶς οἱ Ἅγιοι Τέσσερεις Νεομάρτυρές μας αὐτό ἔκαναν κρατώντας τήν πίστη τους καί ἀψηφώντας θέλγητρα καί φόβητρα πού σκοπό εἶχαν νά τοὺς ἀποστασιοποιήσουν ἀπό αὐτήν καί νά τοὺς κάνουν νά ἀρνηθοῦν τόν Διδάσκαλο τῆς ἀγάπης, τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Χρέος μας ἱερό νά τοὺς τιμοῦμε, νά παίρνομε εὐλογία καί ἀγιασμό προσκυνώντας τίς Τίμιες Κάρες τους, τόν μεγάλο αὐτό καί πολύτιμο θησαυρό τῆς Ἐκκλησίας μας, νά τοὺς παρακαλοῦμε γιά ὅ,τι μᾶς ἀπασχολεῖ καί ὅ,τι μᾶς προξενεῖ πόνο, προπάντων δέ νά προσπαθοῦμε, στό μέτρο τῶν δυνατοτήτων μας, νά τοὺς ὁμοιάσομε. Ἰδιαίτερα οἱ νέοι μας, οἱ νεαροί βλαστοί τῆς Ἐκκλησίας μας, γιά χάρη τῶν ὁποίων τοὺς καθιερώσαμε ὡς Προστάτες τους...

Εὐχαριστοῦμε τόν Θεό ἀπό τά βάθη τῶν ὑπάρξεών μας γιά τό μεγάλο δῶρο πού ἔκανε στόν τόπο μας, γιά τά θεμέλια αὐτά τοῦ οἰκοδομήματος τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, γιά τοὺς ἀκοίμητους πρεσβευτές μας στόν θρόνο τῆς χάριτός Του. Καί εὐχαριστοῦμε ἀπό καρδιάς ὅσους προστρέχουν εὐλαβικά στίς σεπτές τους μορφές, ὅσους κάνουν τόν Ναό τους κέντρο τῆς προσευχητικῆς τους ἀναφορᾶς, ὅσους μαζί μας τοὺς παρακαλοῦν νά προστατεύουν τήν ζωή μας, νά μᾶς κρατοῦν ἀπό τό χέρι καί νά μᾶς ὀδηγοῦν στόν δρόμο τοῦ προσωπικοῦ μᾶς ἀγιασμοῦ καί τῆς κατά Θεόν τελειώσεώς μας...».

*Ο καθεδρικός ναός τῆς Ἐπισκοπῆς, ἀφιερωμένος
στήν Αγία Τριάδα, στόν ἅγιο Προφήτη Ἡλία
καί στόν ἅγιο Ἀντώνιο τόν Μέγα. Πίνακας φιλοτεχνημένος
ἀπό τόν ζωγράφο Κωνσταντίνο Τοσουνίδη.*

1. Ὁ Θεός, οἱ ἅγιοι καί ἡ προσωπική μας ζωή

Ὁ Θεός, ὅπως ἀποκαλύφθηκε στούς ἀνθρώπους μέσω τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαπᾷ τόσο πολύ τόν κάθε ἄνθρωπο, ὥστε δέν τόν θέλει δοῦλο, νά σέρνεται κλαίγοντας καί ζητιανεύοντας μιά γωνιά στόν παράδεισο ὡς ἐλεημοσύνη, ἀλλά τόν προσκαλεῖ νά γίνει παιδί Του (γιός ἢ θυγατέρα Του) καί νά μπεῖ στόν παράδεισο σάν πρίγκιπας πού κληρονομεῖ τή βασιλεία τοῦ πατέρα του! Τόσο πολύ τόν ἀγαπᾷ, ὥστε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ (πού ὑπῆρχε καί ὑπάρχει πρῖν ἀκόμη ἀπό τό σύμπαν ὡς Θεός, ἐνωμένος μέ τόν Θεό Πατέρα καί τό Ἅγιο Πνεῦμα σέ μία προαιώνια Θεότητα, τήν Ἁγία Τριάδα), Αὐτός λοιπόν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος καί ἄφησε τούς κακοῦς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς Του νά Τόν βασανίσουν καί νά Τόν σταυρώσουν, γιά νά προσκαλέσει ὅλους τούς ἀνθρώπους, καλούς καί κακοῦς, καί νά τούς βοηθήσει ν' ἀλλάξουν καί νά γίνουν ἀληθινά παιδιά τοῦ Θεοῦ.

Αὐτός εἶναι ὁ δρόμος πού δίδαξε ὁ Χριστός, ὁ δρόμος τῆς ἀγάπης, καί ὅποιος τόν βαδίσει, σιγά σιγά ἀφήνει πίσω τόν παλαιό ἑαυτό του καί γίνεται κάτι καινούργιο – παίρνει μέσα του τήν ἀγαθή ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τή θεία χάρη, καί ἀλλάζει σέ κάτι ἀνώτερο ἀπό τόν κοινό ἄνθρωπο: σέ ἅγιο. Μέσα στήν ἱστορία, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ μέχρι σήμερα, ἀμέτρητοι ἄνθρωποι βάδισαν αὐτό τό δρόμο μέχρι κάποιο σημεῖο καί μέχρι αὐτό τό σημεῖο ἐνώθηκαν μέ τό Θεό· ἄλλοι λιγότερο, ἄλλοι περισσότερο καί ἄλλοι τόσο πολύ, πού ἔφτασαν στό σημεῖο νά ζοῦν μέσα στό Φῶς τοῦ Θεοῦ καί νά κάνουν ἀκόμη καί θαύματα, ἐνῶ βρισκόνταν ἀκόμη σέ αὐτή τή ζωή.

Τήν ἐγκατάλειψη τοῦ παλαιοῦ ἑαυτοῦ μας, μέ τά λάθη, τά ἐλαττώματα καί τίς ἀδυναμίες του (τά «πάθη» του), στή γλώσσα τῶν ἁγίων διδασκάλων μας τή λέμε μετάνοια, ἐνῶ τήν προσέγγιση τοῦ Θεοῦ καί τήν ἔνωση μέ Αὐτόν τή λέμε σωτηρία καί παράδεισο.

Φυσικά, ό δρόμος αυτός δέν εἶναι άνετος καί ξεκούρα-
στος. Προϋποθέτει μάχη ένάντια στίς άρνητικές πλευ-
ρές του έαυτου μας, γιά νά μπορέσουμε νά ύψωθούμε
πάνω άπ' αυτές καί νά δεχτοΰμε μέσα στήν καρδιά μας
τή διδασκαλία του Χριστου, ώστε κατόπιν νά προσπαθή-
σουμε στή ζωή μας νά τήν εφαρμόσουμε. Στόν άγώνα
αυτόν έχουμε βοηθό τόν ίδιο τό Χριστό, μέσα από αυτά
πού περιλαμβάνει ή πνευματική ζωή του χριστιανου –
τήν προσευχή, τή νηστεία, τή συμμετοχή στή θεία λει-
τουργία, τήν έξομολόγηση, τή θεία κοινωνία καί φυσικά
τήν ταπεινότητα, τήν άνιδιοτέλεια, τή συγχώρηση καί
τήν άγάπη.

Ό Κύριος, δηλαδή, εἶπε: «Άλλά σ' έσάς λέω, πού μέ
άκοϋτε· νά αγαπάτε τούς έχθρούς σας, νά κάνετε καλό
σ' εκείνους πού σās μισοϋν, νά εύλογεἶτε εκείνους πού
σās καταριοϋνται καί νά προσεύχεσθε γιά εκείνους πού
σās φέρονται άσχημα (...). Διότι, άν αγαπάτε μόνο εκεί-
νους πού σās αγαποϋν, τί χάρη θά έχετε άπ' τό Θεό; Καί
οί άμαρτωλοί αγαποϋν εκείνους πού τούς αγαποϋν. Καί
άν κάνετε καλό μόνο σ' εκείνους πού κάνουν καλό σ' έσάς,
τί χάρη έχετε; Καί οί άμαρτωλοί τό ίδιο κάνουν. Καί άν
δανείζετε εκεί όπου έλπίζετε νά τά πάρετε πίσω, τί χάρη
έχετε; Καί οί άμαρτωλοί δανείζουν άλλους άμαρτωλούς
γιά νά τά ξαναπάρουν πίσω. Έσεἰς όμως νά αγαπάτε τούς
έχθρούς σας καί νά κάνετε καλό καί νά δανείζετε χωρίς
νά περιμένετε νά τά πάρετε πίσω, καί ή άμοιβή σας θά
εἶναι μεγάλη καί θά εἶστε παιδιά του Υψίστου, γιατί εκεί-
νος εἶναι καλός άκόμα καί μέ τούς άχάριστους καί τούς
πονηρούς. Νά εἶστε λοιπόν συμπονετικοί, όπως εἶναι καί
ό Πατέρας σας. Μήν κρίνετε, καί δέν θά κριθεἶτε· μήν κα-
ταδικάζετε, καί δέν θά καταδικαστεἶτε· συγχωρεἶτε καί
θά συγχωρεθεἶτε» (λόγια του Χριστου στό κατά Λουκάν
ευαγγέλιο, κεφάλαιο 6, στίχοι 27-37).

Έπίσης εἶπε: «Μή θησαυρίζετε γιά τόν έαυτό σας θη-
σαυρούς πάνω στή γή, πού τούς καταστρέφουν ό σκῶρος
καί ή σκουριά καί κλέφτες άνοίγουν τρύπες καί τούς κλέ-
βουν. Νά θησαυρίζετε θησαυρούς στόν οϋρανό, όπου οϋτε

σκῶρος οὔτε σκουριά τούς καταστρέφει καί κλέφτες δέν ἀνοίγουν τρύπες καί δέν τούς κλέβουν. Διότι ὅπου εἶναι ὁ θησαυρός σου, ἐκεῖ εἶναι καί ἡ καρδιά σου». «Πλησίασε ἕνας δάσκαλος τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου καί τόν ρώτησε γιά νά τόν δοκιμάσει: διδάσκαλε, ποιά εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐντολή στό νόμο τοῦ Θεοῦ; Καί ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀπάντησε: νά ἀγαπήσεις τόν Κύριο καί Θεό σου μέ ὅλη τήν καρδιά, ὅλη τήν ψυχή καί ὅλη τή διάνοιά σου. Αὐτή εἶναι ἡ πρώτη καί μεγάλη ἐντολή. Καί δεύτερη, ὅμοια μέ αὐτήν, νά ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου σάν τόν ἑαυτό σου. Σέ αὐτές τίς δύο ἐντολές ὅλος ὁ νόμος καί οἱ προφῆτες κρέμονται» (κατά Ματθαῖον εὐαγγέλιο, κεφ. 6, στίχοι 19-21, καί κεφ. 22, στίχοι 35-40).

Εἶπε ἐπίσης ὅτι μιά μέρα θά ἐπιστρέψει στόν κόσμο μέσα στό Φῶς, συνοδευόμενος ἀπό τούς ἀγγέλους, θά ἀναστηθοῦν οἱ νεκροί ὅλων τῶν ἐθνῶν καί θά συγκεντρωθοῦν μπροστά Του. Τότε, θά κληρονομήσουν τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνοι πού θ' ἀκούσουν ἀπό τά χεῖλη Του: «“Πείνασα καί μοῦ δώσατε νά φάω, δίψασα καί μοῦ δώσατε νά πιῶ, ἤμουν ξένος καί μέ μαζέψατε, γυμνός καί μέ ντύσατε, ἄρρωστος καί μέ ἐπισκεφθήκατε, φυλακισμένος καί ἤρθατε σέ μένα”. Καί οἱ δίκαιοι θά τοῦ ἀπαντήσουν: “Πότε, Κύριε, σέ εἶδαμε νά ἔχεις ὅλα αὐτά τά προβλήματα καί σέ βοηθήσαμε;”. Κι ἐκεῖνος θά τούς πεῖ: “Ἀλήθεια σᾶς λέω, ἐφόσον τό κάνατε σέ ἕναν ἀπό τούς ἐλάχιστους ἀδελφούς μου, σέ μένα τό κάνατε”».

Ἀντίθετα, σ' ἐκείνους πού δέν θά ἔχουν σωθεῖ, θά πεῖ: «“Πείνασα καί δέ μοῦ δώσατε νά φάω, δίψασα καί δέ μοῦ δώσατε νά πιῶ, ἤμουν ξένος καί δέ μέ μαζέψατε, γυμνός καί δέ μέ ντύσατε, ἄρρωστος καί δέ μέ ἐπισκεφθήκατε, φυλακισμένος καί δέν ἤρθατε σέ μένα”. Καί θά τοῦ ἀπαντήσουν κι αὐτοί: “Πότε, Κύριε, σέ εἶδαμε νά ἔχεις ὅλα αὐτά τά προβλήματα καί δέν σέ βοηθήσαμε;”. Κι ἐκεῖνος θά τούς πεῖ: “Ἀλήθεια σᾶς λέω, ἐφόσον δέν τό κάνατε σέ ἕναν ἀπό αὐτούς τούς ἐλάχιστους, οὔτε σέ μένα τό κάνατε”. Καί αὐτοί θά πᾶνε σέ αἰώνια κόλαση, ἐνῶ οἱ δίκαιοι σέ αἰώνια ζωή» (κατά Ματθαῖον, κεφ. 25, στίχοι 31-46).

Οί άνθρωποι πού δέχονται μέσα στην καρδιά τους αυτά τά λόγια και, όσο κι αν στην αρχή τους φαίνονται έξωφρενικά και ανεφάρμοστα, όμως αγωνίζονται νά τά κάνουν πράξη στή ζωή τους, αυτοί είναι οί αληθινοί χριστιανοί. Καί όσο περισσότερο αγωνίζονται γιά νά τό πετύχουν αυτό, τόσο περισσότερο πλησιάζουν τό Θεό και τόσο περισσότερο γίνονται άγιοι.

Στά χωριά και τίς πόλεις μας, στίς γειτονιές μας, στην οικογένειά μας, στό χῶρο εργασίας μας, σίγουρα ζούν ανάμεσά μας άνθρωποι πού δίνουν αυτόν τόν άγώνα. Πιθανόν ξεχωρίζουν και διαφέρουν από τους

Ο Εὐαγγελισμός
τῆς Θεοτόκου (1835).
Βρίσκεται στον Καθεδρικό
Ναό Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης.
Ἔργον Ἰωάννου
Φραγκόπουλου τοῦ
Ζακυνθίου, ὁ ὁποῖος
ἀγιογράφησε τό 1836
τήν πρώτη εἰκόνα
τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός (1853) εἰκόνα
ἱστορική ἀξίας πού βρίσκεται
στόν ἱερό ναό τοῦ Προφήτη Ἡλία
Ἐπισκοπῆς, διά χειρός
Ἀντωνίου Βεβελάκη

ἄλλους, ἐπειδὴ εἶναι τόσο καλοί καί ταπεινοί, δέν κρατοῦν κακία, δέ βάζουν πάνω ἀπ' ὅλα τό δικό τους συμφέρον, συμπονοῦν καί προσπαθοῦν νά βοηθήσουν καί τούς ἄγνωστους καί τούς ξένους, ἀλλά ἐπίσης νηστεύουν ὅταν εἶναι ἡμέρες νηστείας, προσεύχονται, πηγαίνουν στήν ἐκκλησία, ἐξομολογοῦνται καί μεταλαβαίνουν, ὥστε φαίνονται στά μάτια τῶν πολλῶν σάν ἄκακα ἀρνια καί κάποιοι τούς περιφρονοῦν ἢ τούς κοροϊδεύουν καί τούς θεωροῦν ἀνόητους ἢ ἀκόμη καί τούς νομίζουν γιά ὑποκριτές, γιατί δέν μποροῦν νά πιστέψουν πώς ὑπάρχουν στ' ἀλήθεια ἄνθρωποι τόσο καλοί. Ὅμως ἐκεῖνοι, στά μάτια τοῦ Θεοῦ, λάμπουν σάν τόν ἥλιο – καί θά λάμπουν σάν τόν ἥλιο ὄχι μόνον ἐδῶ, ἀλλά καί μετά τό θάνατό τους, σέ ὀλόκληρη τήν αἰωνιότητα.

Αὐτοί εἶναι οἱ ἅγιοι. Καί τοῦτο τό μικρό βιβλίό γραφτηκε γιά νά μιλῆσει γιά κάποιους ἁγίους· ἁγίους πολύ γνωστούς στό Ρέθυμνο καί σέ ὅλη τήν Κρήτη: τούς Τέσσερις Μάρτυρες.

Μάρτυρες, νεομάρτυρες καί θαύματα

Στό χριστιανισμό ὀνομάζονται «μάρτυρες» οἱ ἄνθρωποι πού θανατώνονται, ἐπειδὴ ἀρνοῦνται ν' ἀλλάξουν θρησκεία. Ὁ χριστιανισμός ἔχει ἑκατομμύρια μάρτυρες κάθε ἡλικίας καί φύλου, ἀπό τήν ἀρχή τῆς ὑπαρξῆς του μέχρι σήμερα. Οἱ μάρτυρες εἶναι ἅγιοι, ἐπειδὴ αὐτό πού τούς παρακίνησε στό μαρτύριο δέν ἦταν κάποιος στενοκέφαλος φανατισμός, ἀλλά ἡ ἀγάπη τους γιά τό Χριστό.

«Νεομάρτυρες» ὀνομάζουμε τούς ἁγίους μάρτυρες πού θανατώθηκαν γιά τήν πίστη τους κατά τούς τελευταίους αἰῶνες. Ἡ ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας γιά τόν ἑλληνικό χῶρο (περίπου 1453 ἕως 1913, κατά περιοχές) εἶναι γεμάτη νεομάρτυρες. Πρόκειται κατά κανόνα γιά ἀπλούς καθημερινούς ἀνθρώπους, εὐσεβεῖς, πού πιέστηκαν ἀπό κάποιους φανατικούς μουσουλμάνους νά ἀσπαστοῦν τό Ἰσλάμ (δηλαδή νά γίνουν μουσουλμάνοι)

καί, ὅταν ἀρνήθηκαν, συκοφαντήθηκαν στίς ὀθωμανικές ἀρχές ὅτι δῆθεν ἔβρισαν τό Μωάμεθ ἢ ὅτι ὑποσχέθηκαν νά γίνουν μουσουλμάνοι καί μετά ὑπαναχώρησαν καί γενικά γιά «ἐγκλήματα» θρησκευτικοῦ χαρακτήρα.

Κάποιοι ἄλλοι συκοφαντήθηκαν μέ τόν ἴδιο τρόπο ἀπό προσωπικούς τους ἐχθρούς, ἐνῶ κάποιες κοπέλες ἀπό μουσουλμάνους πού τίς ποθοῦσαν, ἐνῶ ἐκεῖνες ἀπέκρουαν τίς ἐρωτικές τους προτάσεις (π.χ. ἡ ἅγια Μαρία Μεθυμοπούλα ἀπό τήν Κάτω Φουρνή Μεραμπέλου τοῦ Λασηθίου, ἡ ἅγια μεγαλομάρτυρας Χρυσή κ.ἄ.). Ὑπάρχουν καί κάποιοι πού ἀσπάστηκαν τό Ἰσλάμ γιά μερικά χρόνια καί στή συνέχεια μετάνιωσαν, ἔκλαψαν νιώθοντας τόν ἑαυτό τους προδότη τοῦ Χριστοῦ, καί, ἀφοῦ προσευχήθηκαν καί πῆραν εὐλογία κάποιου σοφοῦ χριστιανοῦ ἱερέα, παρουσιάστηκαν στίς ὀθωμανικές ἀρχές καί διακήρυσαν πώς εἶναι ξανά χριστιανοί.

Ὅλοι αὐτοί –ἄντρες καί γυναῖκες– καταδικάστηκαν σέ θάνατο. Πολλοί βασανίστηκαν πρῶτα μέ ἀπίστευτη ἀγριότητα (μήπως κι ἀλλάξουν πίστη) καί τελικά ἀποκεφαλίστηκαν ἢ ἀπαγχονίστηκαν ἢ ἀνασκολοπίστηκαν (παλουκώθηκαν, κοινῶς «σουβλίστηκαν») ἢ γδάρθηκαν ζωντανοί ἢ κρεμάστηκαν στά τσιγκέλια (μεγάλα τσιγκέλια, πάνω στά ὅποια τούς ἔριχναν καί τούς ἄφηναν καρφωμένους μέρες, ὥσπου νά ξεψυχήσουν) ἢ κήκαν ζωντανοί. Μάλιστα ἡ ἐκτέλεσή τους ἔγινε δημόσια, ὡς «έορταστικό» θέαμα.

Πολλοί νεομάρτυρες ἔλαβαν ἀπό τό Θεό, μετά τό θάνατό τους, μεγάλο θαυματουργικό χάρισμα, ἐνῶ πολλῶν ἡ ἐκτέλεση συνοδεύτηκε ἀπό θεϊκά σημεῖα, πού ἔγιναν ὁρατά ἀπό χριστιανούς καί μουσουλμάνους. Τό πιό συνηθισμένο σημεῖο εἶναι ὅτι τό σῶμα τοῦ μάρτυρα φωτιζόταν ἀπό οὐράνιο φῶς κάθε νύχτα γιά λίγο καιρό. Στό βιβλίον *Νέον Μαρτυρολόγιον*, ὅπου ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, γύρω στό 1800, συγκέντρωσε κείμενα γιά νεομάρτυρες, μέ πληροφορίες ἀπό ἀνθρώπους πού εἶδαν μέ τά μάτια τους τά γεγονότα, ἀναφέρονται ἐμφανίσεις τέτοιου οὐράνιου φωτός στό σῶμα πολλῶν ἁγίων:

Τοῦ ἁγίου νεομάρτυρα Ἰωάννη στό Ἀσπρόκαστρο (2 Ἰουνίου 1492 – τραγική εἰρωνεία: τήν ἴδια χρονιά μέ τήν «ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς»), τοῦ ἁγίου Παρθενίου, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (Σάββατο τοῦ Λαζάρου 1657), τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Παντοπώλη στήν Κων/πολη (23 Σεπτεμβρίου 1672), τοῦ ἁγίου Ἠλία Ἀρδούνη στήν Καλαμάτα (31 Ἰανουαρίου, γύρω στό 1686), τῆς ἁγίας Κυράνας (28 Φεβρουαρίου 1751), μέσα στή φυλακή, τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Πτολεμαΐδας (23 Ἀπριλίου 1752), πού, ἐκτός ἀπό τό φῶς, ξεχύθηκε ἡ θάλασσα μυστηριωδῶς προκαλώντας μεγάλη πλημμύρα, μέχρι πού καθάρισε τό αἷμα του, τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ «ἔξ Ἀγαρηνῶν» (Τούρκου), στίς 2 Ἰουνίου 1819, καί πολλῶν ἄλλων.

Αὐτό τό φῶς ἔβλεπαν οἱ ἄνθρωποι, χριστιανοί καί Τούρκοι, καί στά σώματα τῶν ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων, πού τά εἶχαν παρατηρήσει τρία μερόνυχτα στόν τόπο τῆς σφαγῆς τους. Παρόμοια περίπτωση ἔχουμε καί στόν Μαρουλά Ρεθύμνου, ὅπου Τούρκοι ἄλεσαν στό μύλο ἓνα μικρό χριστιανόπουλο καί τό θεῖο φῶς φαινόταν κάθε βράδυ στόν τόπο τοῦ μαρτυρίου του καί στόν τάφο τοῦ (βλ. Ἠλία Κοπανάκη, *Μαρουλάς Ρεθύμνου*, Ρέθυμνο 2011, σέλ. 142).

Ὅμως καταγράφονται κι ἄλλα σημεῖα σχετικά μέ τήν ἐκτέλεση τῶν νεομαρτύρων:

Στήν ἐκτέλεση τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Σόφιας, στή Βουλγαρία (11 Φεβρουαρίου 1515), ἓνα ξαφνικό σύννεφο ἔσβησε τήν πυρά, ἐνῶ ἀργότερα, ὅταν τήν ἀναψαν γιά νά κάψουν τό ἱερό σῶμα του, ἐκεῖνο δέν καιγόταν. Ὁμοίως, ἡ φωτιά πού ἀναψαν γιά νά κάψουν τό σῶμα τοῦ ἁγίου Δημητρίου στή Φιλαδέλφεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (2 Ἰουνίου 1657), χωρίστηκε στά δύο καί ἄφησε τό σῶμα του ἀνέπαφο.

Δέν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις πού ἡ χάρις τῶν μαρτύρων (δηλ. ἡ πνευματική δύναμη πού πῆραν ἀπό τό Θεό) θεράπευε ἀκόμη καί μουσουλμάνους, ἄντρες ἢ γυναῖκες, πού ἔπασχαν ἀπό κάποια ἀσθένεια. Ἔτσι, τό

Οί άγιοι Τέσσερις Μάρτυρες, εικόνα άγιογραφημένη στην Τερά Μονή Σωτήρος Χριστού Κομπέ Ρεθύμνης τό 1998.

Οἱ ἅγιοι Τέσσερις Μάρτυρες, διὰ χειρὸς Ἐφης Ποτηράκη -
 Λαμπρινουδάκη, 2005. Βρίσκεται στὸν ἱερό ναό
 τοῦ Προφήτη Ἡλία στήν Ἐπισκοπή.

πρῶτο θαῦμα τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων ἀφορᾷ μιά τυφλή Τουρκάλα (καὶ μάλιστα τὴ μητέρα τοῦ δημίου πού τούς ἀποκεφάλισε!), ἐνῶ, ἀμέσως μετὰ τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἰωαννίνων, τὸ 1838, μιά Τουρκάλα ἄρπαξε τὴν κάλτσα ἀπὸ τὸ πόδι του, καθὼς κρεμόταν στὴν ἀγχόνη, καὶ ἔτρεξε σὲ μίαν ἄλλη, ἄρρωστη Τουρκάλα, τῆς τὴν ἔφερε σάν φυλαχτὸ καὶ ἐκείνη «ἔθερα-πεύθη ἀμέσως». Γι' αὐτὸ καὶ σὲ κάποιες εἰκόνες ὁ ἅγιος

εικονίζεται κρεμασμένος να φοράει κάλτσα μόνο στο ένα πόδι, ή δέ πρώτη εικόνα του φιλοτεχνήθηκε μόλις 13 ημέρες μετά το μαρτύριό του¹.

Όμως και κάποιων μαρτύρων οι δήμιοι – οι βασανιστές ή εκτελεστές – τιμωρήθηκαν με τρέλα ή θάνατο, προφανώς επειδή είχαν προσφέρει τον έαυτό τους τόσο πολύ στο διάβολο, που απέκλεισαν έντελως από τη ζωή τους την προστασία του Θεού, ή ίσως και για να ξεπληρώσουν μέρος της αμαρτίας τους σ' αυτή τη ζωή και να ελαφρύνει ή θέσει τους μετά θάνατον².

Άγιοι μάρτυρες στην εποχή μας

Ο χριστιανισμός είναι Έκκλησία μαρτύρων και δέν υπάρχει εποχή χωρίς μάρτυρες, διότι ο Έχθρος του ανθρώπου (ό διάβολος) δέν παύει στιγμή να πιέζει τους φίλους του αληθινού Θεού, τους υιούς του φωτός, να άρνηθούν την πίστη τους και να πέσουν στα νύχια του. Τό τέλος του 19ου αιώνα και ό 20ός αιώνας λαμπρύνονται μέ τό αίμα εκατομμυρίων μαρτύρων, αρχίζοντας από τους 222 Κινέζους άγίους νεομάρτυρες του Πεκίνου (Ιούνιος 1900) και συνυπολογίζοντας τά πλήθη των Έλλήνων όρθοδόξων που βασανίστηκαν και θανατώθηκαν ποικιλοτρόπως (άλλά δέν τούρκεψαν) στον Πόντο, την Καππαδοκία και τά μικρασιατικά παράλια, τίς εκατοντάδες χιλιάδες Σέρβους που κατεσφάγησαν από τους Ουστάσι κατά τό Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (άλλά δέν έκλατινίστηκαν) και τους άναρίθμητους όρθοδόξους μάρτυρες που θυσιάστηκαν ως χριστιανοί στα διάφορα άθειστικά καθεστώτα, όπου γής, καθώς και στα φασιστικά καθεστώτα και τίς κατεχόμενες από τους ναζί χώρες (όπως οι άγιοι όρθόδοξοι μάρτυρες των Παρισίων, 20 Ιουλίου, ό άγιος Γρηγόριος Περάντζε

1. Βλ. περισσότερα στο άρθρο «Ο άγιος νεομάρτυς Γεώργιος έξ Ιωαννίνων» στην ιστοσελίδα xfd.gr και γενικά στο συναξάρι του.

2. Λεπτομέρειες και συγκεκριμένες περιπτώσεις μπορείτε να διαβάσετε στο άρθρο του γράφοντος «Χριστιανικά θαύματα σε μουσουλμάνους», που δημοσιεύεται στο διαδίκτυο.

του Ἀουσβιτς, 6 Δεκεμβρίου, ὁ ἅγιος Ἀλέξανδρος Σμόρελ – 13 Ἰουλίου – στή ναζιστική Γερμανία κ.ἄ.).

Ὁ 21ος αἰώνας ἐξάλλου εἶναι ἤδη αἰώνας πολλῶν μαρτύρων, πού σφαγιάζονται, ἀλλά δέν ἀρνοῦνται τό Χριστό, στήν Ἀσία (ιδίως στή Συρία) καί τήν Ἀφρική (Β. Ἀφρική, Νιγηρία, Κένυα κ.ἄ.) κάτω ἀπό τή σπάθη τοῦ τζιχαντισμοῦ. Οἱ μάρτυρες αὐτοί εἶναι εἴτε ὀρθόδοξοι, εἴτε Κόπτες καί Σύριοι «ἀντιχαλκηδόνιοι» χριστιανοί (δηλ. ἀπόγονοί τῶν ἀρχαίων μονοφυσιτῶν, πού ἔχουν σχηματίσει στήν Αἴγυπτο, τή Συρία κ.ἄ. συμπαγεῖς χριστιανικές κοινότητες ἑκατομμυρίων χριστιανῶν ἤδη ἀπό τόν 5ο αἰώνα μ.Χ.), εἴτε ἄλλοι, ἐνῶ ὑπάρχουν καί μεμονωμένα μαρτύρια, ὅπως τοῦ ἱεραποστόλου π. Δανιήλ Συσόεφ στή Μόσχα στίς 19 Νοεμβρίου 2009.

Πόσοι ἀπό ὅλους αὐτούς εἶναι ἅγιοι, ὁ Θεός τό ξέρει. Ὅρισμένοι ἤδη ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἀπό τήν Ἁγία μας Ἐκκλησία καί ἡ ἀγιότητά τους ἔχει διακηρυχθεῖ.

Ἀλλά καί στίς δικές μας «εἰρηνικές» κοινωνίες, καθημερινά ζοῦμε τό «μαρτύριο τῆς συνειδήσεως»: τούς χριστιανούς, ὅταν ὄντως προσπαθοῦν νά ἐφαρμόσουν τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, δέν τούς καῖνε ζωντανούς, δέν τούς ἀποκεφαλίζουν, ἀκόμη δέν τούς ἀπολύουν ἀπό τήν ἐργασία τους (σέ δυτικές χώρες παρατηρεῖται καί αὐτό), ἀλλά τούς ὑποτιμοῦν, τούς χλευάζουν, τούς ἐκβιάζουν ψυχικά, τούς θέτουν στό περιθώριο ὡς «ιδιόρρυθμοι», ἀντί νά τούς ὑψώσουν ὡς παραδείγματα πρὸς μίμησιν γιά νά πάψει ἡ κοινωνία ὅλων τῶν χωρῶν νά μετατρέπεται ὀλοένα καί περισσότερο σέ κόλαση. Ποιοί τά πράττουν αὐτά; Οἱ πολλοί, εἴτε ἐπιθετικοί ἀθεϊστές, εἴτε ἐπίσης «χριστιανοί», ἀλλά ὑποκριτές – «χριστιανοί», ἐπαναπαυμένοι στήν ψευδαίσθηση ὅτι οἱ ἴδιοι εἶναι δίκαιοι καί πῶς, ὅποιος λαμβάνει σοβαρά ὑπόψιν τήν ἐντολή γιά ἀγάπη στούς ἐχθρούς καί ὅποιος νηστεύει, ἐξομολογεῖται, ἐκκλησιάζεται, δέν κλέβει, δέν μοιχεύει, δέν ἐξαπατᾷ κ.τ.λ., εἶναι ἀκατάλληλος γιά τήν ἐκτίμησή τους.

Ἔτσι εἶναι, ἀδελφοί μου χριστιανοί. Ὅπως ἐπισημαίνει ἕνας σύγχρονος ὀρθόδοξος ἱερέας: «Κάθε ἅγιος, ὅταν

είναι ζωντανός, βρίσκεται πάντα ἐπί-κηρυγμένος, διότι ὡς ἀληθινός καί τίμιος εἶναι πάντα ἀπρόβλεπτος καί μία ὠρολογιακή βόμβα γιά τὰ ἀνθρώπινα στεγανά καθεστῶτα (βλ. ἅγιο Ἀθανάσιο, ἅγιο Νεκτάριο, ἅγιο Γαβριήλ ἐκ Γεωργίας κ.ἄ.). Μετά θάνατον ὁμως καθίσταται ἐξ ἀντιθέτου ἀνά-κηρυγμένος, ἀφοῦ ὡς νεκρός εἶναι ἀκίνδυνος καί ἀσφαλής γιά τήν ψευτιά αὐτοῦ του κόσμου.

Κάθε Χριστιανός λοιπόν, ὡς μιμητής τοῦ ἴδιου του ἀντιλεγόμενου Χριστοῦ (Λουκ. β' 34), πρέπει πάντα νά εἶναι καί ἐτοῦτος ἀντιλεγόμενος, μή προσδιορίσιμος σέ ἀνθρώπινα καλούπια, κατηγορίες καί ὁμοιομορφίες, καί νά μήν τόν συλλαμβάνει κανένας πουθενά, ὡς ἀεικίνητο μέσα στήν θεϊκή ἀπέραντη ἀλήθεια, πράγμα τό ὁποῖο θά τόν καθιστά πάντα ἀπρόβλεπτο καί ἐπικίνδυνο, λαμβάνοντας μοιραίως τόν δρόμο τῆς ἀπόρριψης καί τῆς ἀποδοκιμασίας»³.

Οἱ παλαιότερες εἰκόνες τῶν ἁγίων,
(α) ἀπό τόν μητροπολιτικό ναό
τοῦ Ρεθύμνου (1836),
(β) ἀπό τή γενέτειρά τους,
τίς Μέλαμπες (1837).

³ Πατήρ Διονύσιος Ταμπάκης, ἀπόσπασμα ἀπό τό ἄρθρο «Μπήκες στά συρταράκια σου», στό διαδίκτυο.

2. Τέσσερις Μάρτυρες: οί «δικοί μας» οὐράνιοι ἥρωες

Οἱ Τέσσερις Μάρτυρες, τό καύχημα τοῦ Ρεθέμνου, ἔζησαν τόν καιρό τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 καί, ὅπως ὅλοι ξέρουμε, κατάγονταν ἀπό τίς Μέλαμπες Ἀγίου Βασιλείου, κεφαλοχώρι πού βρίσκεται μέσα στά ὄρια τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λάμπης, Συβρίτου καί Σφακίων, γι' αὐτό καί στό ἀπολυτικό τους (τό κυριότερο τροπάριο πού ψάλλεται στήν ἑορτή τους) χαρακτηρίζονται «τῆς Κρήτης γεννήματα καί Λάμπης θρέμματα». Ἦταν ὁ **Μανουήλ** καί ὁ **Ἄγγελῆς** (ἀδελφία μεταξύ τους), ὁ **Γεώργιος** καί ὁ **Νικόλαος**, πού ἦταν ξαδέρφια τους καί ξαδέρφια καί μεταξύ τους. Γιά τούς Τούρκους εἶχαν τό ἐπώνυμο Ρετζέπη, ἀλλά τό πραγματικό ἐπώνυμο τῆς οικογένειάς τους ἦταν Βλατάκης.

Ἦταν κρυπτοχριστιανοί καί παιδιά κρυπτοχριστιανῶν – δηλαδή χριστιανοί πού παρίσταναν τούς μουσουλμάνους, ἀπό τό φόβο τῶν Τούρκων. Κρυφά λάτρευαν τό Χριστό καί φανερά παρίσταναν πώς ἀκολουθοῦν τή μουσουλμανική θρησκεία.

Στήν Κρήτη, ὅπως καί στήν Κύπρο καί τόν Πόντο, τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρχαν χιλιάδες κρυπτοχριστιανοί. Αὐτό ὀφειλόταν στήν ἀπίστευτη ἀγριότητα τῶν Τούρκων ἐναντίον τῶν χριστιανῶν. Παρότι ὑπῆρχαν καί φιλήσυχoi Τούρκοι, πού ἦταν φίλοι τῶν χριστιανῶν, ὅμως ὑπερτεροῦσαν οἱ βίαιοι, ἐπιθετικοί καί φανατικοί Τούρκοι, πού μετέτρεπαν τή ζωή τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν σέ συνεχές μαρτύριο. Ἐπίσης, ἄν καί ἡ Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία εἶχε νόμους καί δικαστήρια, πού πολλές φορές προσπαθοῦσαν νά διατηροῦν μιᾶ ἰσορροπία, ὅμως στήν πράξη οἱ χριστιανοί ἦταν ἐκτεθειμένοι στήν καταπίεση τῶν φανατικῶν μουσουλμάνων, μπροστά στήν ὁποία δέν εἶχαν κανένα δικαίωμα, ἐνῶ ἄν γίνονταν μουσουλμάνοι ἀποχτοῦσαν ἀμέσως ἐλευθερία καί ἐξουσία! Ἔτσι, χιλιάδες Ἑλληνες ἐξισλαμίστηκαν (ἐγίναν μουσουλμάνοι), εἴτε στ' ἀλήθεια εἴτε στά ψέματα.

Δυστυχῶς ὅμως, ἂν καί πολλές οἰκογένειες κρυπτο-
χριστιανῶν παρέμειναν κρυφά ὀρθόδοξες γιά πολλές
γενιές καί μάλιστα στίς ἐπαναστάσεις ἀγωνίστηκαν
γιά τήν ἐλευθερία (ὅπως οἱ Κουρμούληδες, οἱ Κερίμη-
δες κ.ἄ.), οἱ περισσότερες, καθῶς περνοῦσαν οἱ γενιές,
γίνονταν ἀληθινοί μουσουλμάνοι, συχνά μάλιστα πύο
σκληροί καί καταπιεστικοί ἀπό τούς Τούρκους!... Αὐτοί
εἶναι οἱ λεγόμενοι «Τουρκοκρητικοί»: Κρητικοί, ἀπόγο-
νοι ἐξισλαμισμένων χριστιανῶν. Ἄλλοι ἦταν ἔντιμοι καί
εἰρηνικοί, φίλοι μέ τούς χριστιανούς γείτονες καί συγ-
χωριανούς τους, ἄλλοι ὅμως ἦταν βάρβαροι, ἀνελέητοι
καί αἰμοδιψεῖς. Οἱ Τουρκοκρητικοί ὅλοι ἔφυγαν ἀπό τήν
Κρήτη μέ τήν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν, μετὰ τή Μι-
κρασιατική Καταστροφή, καί οἱ ἀπόγονοί τους, πού ζοῦν
σήμερα στήν Τουρκία (στή Μικρά Ἀσία), ἀκόμα μιλᾶνε
στήν κρητική διάλεκτο ὅπως οἱ παλιοί Κρητικοί.

Οἱ Τέσσερις Μάρτυρες, πού ὡς «Τοῦρκοι» εἶχαν περι-
ουσία καί ἐξουσία, δέν κοιτοῦσαν μόνο τόν ἑαυτό τους,
ἀλλά προσπαθοῦσαν νά βοηθήσουν τούς χριστιανούς.
Ἔτσι, ἀναφέρεται στήν *Ἱστορία τῆς Κρήτης* τοῦ Βασιλεί-
ου Ψιλάκη, πού ἐκδόθηκε γύρω στό 1910 (τόμος Γ', σε-
λίδες 1328-1329), ὅτι ὁ «Ἀχμέτ Ἀγάς» (ὁ Νικόλαος) γύ-
ρισε μιά μέρα στίς Μέλαμπες ἀπό τόν Κουσό καί βοήκε
ἕναν ἄγριο γενίτσαρο ἀπό τό Βαθειακό Ἀμαρίου νά ἔχει
συγκεντρώσει τίς χριστιανές τοῦ χωριοῦ καί νά τίς ὑπο-
χρεώνει, κατά τή συνήθεια τῶν κατακτητῶν, νά χορεύ-
ουν γί' αὐτόν στό σπίτι τοῦ παπαῦ. Ἀμέσως ὄρμησε μέσα,
ἔσπασε τή λύρα τοῦ λυράρη καί ἔδιωξε κακὴν κακῶς τόν
εἰσβολέα, λέγοντάς του νά γλεντίζει στό χωριό του κι ὄχι
νά ἔρχεται στίς Μέλαμπες νά τόν προσβάλλει. «Ἦτο δέ
ὁ Ἀχμέτ Ρετζέπης (ὁ Νικόλαος) ταχύτατος, εὐστρωφώτα-
τος καί ἀτρόμητος... Οὕτως ὁ ἀγριογιαννίτσαρος... ἐπῆρε
τά βρεμένα του καί ἐπανήρχετο εἰς Βαθθακόν κατησχημέ-
νος καί μένεα πνέων».

Τά παραπάνω τά διαβάζουμε στό βιβλίο μέ τήν ἀκο-
λουθία τῶν ἀγίων (δηλ. τό ὕμνογραφικό ἔργο πού ψάλ-
λεται πρὸς τιμὴν τους), πού βρῖσκεται στό ναό τους, στό

κοιμητήριο τῶν Περιβολίων Ρεθύμνου (ὅπου βρίσκεται καί ὁ τάφος τους), καί ἔχει ἐκδοθεῖ τό 1985 ἀπό τόν τότε ἐφημέριο τῶν Περιβολίων π. Νικόλαο Κουτσαυτάκη.

Ἡ φανέρωση καί τό μαρτύριο

Κατά τήν ἐπανάσταση τοῦ '21, οἱ Τέσσερις Μάρτυρες φανέρωσαν τή χριστιανική τους πίστη καί πολέμησαν στό πλευρό τῶν χριστιανῶν. Ὄταν λύγισε ἡ ἐπανάσταση μέ τή βοήθεια τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, γύρισαν στό χωριό τους καί ζοῦσαν ὡς χριστιανοί φανερά πλέον. Ὄταν ὁμως ἤρθαν οἱ φοροεισπράκτορες τῶν Τούρκων καί τούς εἶδαν χριστιανούς (ἐνῶ ὡς τότε τούς ἤξεραν γιά μουσουλμάνους), προσπάθησαν νά τούς ξαναφέρουν στό Ἰσλάμ καί, βλέποντας πῶς δέν τό καταφέρνουν, τούς κατήγγειλαν στόν Τούρκο διοικητή τοῦ Ρεθύμνου, τό Μεχμέτ Πασά.

«Γι' αὐτό καί συλλαμβάνονται κατά πᾶσαν πιθανότητα καλοκαιρινό μήνα (ἴσως Ἰούλιο) τοῦ 1824 καί φυλακίζονται μέχρι τήν ἐκτέλεσή τους (28 Ὀκτωβρίου 1824). Ὁ τόπος τῆς φυλακίσεώς τους ἐντοπίζεται στό σημερινό τελωνεῖο Ρεθύμνης, ἀκριβῶς πίσω ἀπό τό λιμάνι τῆς πόλεως, ἐκεῖ στό βόρειο μέρος, πού τότε ἦταν ἕνας λοφίσκος πού ἔμοιαζε μέ φρούριο. Ἐκεῖ μέσα στίς δυό ὑγρές καί σκοτεινές ὑπόγειες ἀποθήκες, πού τίς ἔδεναν σίδερα, δεμένοι καί ἀλυσσοδαρμένοι κλείστηκαν οἱ Ἅγιοι καί πέρασαν τρεῖς καί τέσσερις μῆνες βασανισμένη κόλαση. Καί περίμεναν τό δράμα τους με ἀντοχή. Ἡ πίστη ἀντέχει περισσότερο ἀπό τό σίδερο καί τήν ἀλυσίδα. Χαλυβδώνεται καί σιδερένιος ὀλοκαυτώνεται ὁ Μάρτυρας. Γρανίτης, πού ἐξουδετερώνει τήν ἀντίσταση. Βράχος πού ρουφᾷ τό κῦμα.

Ὁ τόπος τῆς ἐκτελέσεώς τους εἶναι ἡ Μεγάλη Πόρτα, πού τήν ἔβαψαν μέ τό ἀθῶο καί ἀγνό αἷμα τους. Ἐκεῖ ἄφησαν τά κεφάλια τους γιά νά κερδίσουν τίς ψυχές τους. Ἐκεῖ ἔδωσαν τό κορμί τους γιά τήν πίστη τους. Ἐκεῖ ἔμεινε ἡ τελευταία ἀναπνοή τους, γιά νά εἰσπνέουν οἱ ἐπερχόμενες γενεές τήν αὔρα τῆς χριστιανικῆς χαρραγῆς» (Τίτος

Συλλιγαρδάκης, Μητροπολίτης Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου, *Κρήτες Άγιοι*, Ρέθυμνο 1983).

Οί άγιοι συνελήφθησαν και όδηγήθηκαν μέ τά πόδια από τίς Μέλαμπες στό Ρέθυμνο. Φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν για ν' άρνηθοῦν τό Χριστό και νά ξαναγίνουν μουσουλμάνοι. Έκείνοι όμως άπαντοῦσαν γενναία: «Γεώργιος έγεννήθηκα, Γεώργιος θά ποθάνω», «Άγγελής έγεννήθηκα, Άγγελής θά ποθάνω», «Μανώλης έγεννήθηκα, Μανώλης θά ποθάνω», «Νικόλαος έγεννήθηκα, Νικόλαος θά ποθάνω» – τά λόγια αυτά διασώθηκαν στή μνήμη τών Ρεθεμνιωτών και μ' αυτά τά λόγια άφηγοῦνταν τήν ιστορία τους οί γιαγιάδες μας.

Τελικά καταδικάστηκαν σέ θάνατο, κατά τόν παραδοσιακό ισλαμικό νόμο, ως άποστάτες από τό Ισλάμ. Τελάλης διακήρυξε σέ όλο τό Ρέθεμνος πώς τίς 28 τοῦ Οκτώβρη (τοῦ 1824) «θά σκοτώσουνε τέσσερις γκιαούρηδες» και πώς όλος ό λαός μπορεῖ νά πάει νά «διασκεδάσει μέ τό θέαμα», πού θά περιλαμβάνει και μουσική και γιορτή! Οί άγιοι άποκεφαλίστηκαν κάτω από τόν πλάτανο, πού εἶχε δεχτεῖ τό αίμα πολλών άγωνιστῶν. Όταν θανατώθηκε ό τελευταίος, λέει ή παράδοση, τό σῶμα τοῦ πρώτου δέν εἶχε νεκρωθεῖ, αλλά σπαρταροῦσε ακόμη.

Τά ιερά σώματά τους τά άφησαν άταφα, για νά τρομοκρατήσουν τούς χριστιανούς. Τή νύχτα όμως χριστιανοί και Τοῦρκοι έβλεπαν οὐράνιο φῶς νά τά φωτίζει. «Ο Άλλάχ ρίχνει φωτιά νά τούς κάψει» λέγανε οί Τοῦρκοι. Οί χριστιανοί όμως καταλάβαιναν πώς ό Θεός τούς εἶχε δώσει τό βραβεῖο τής νίκης και τούς εἶχε πάρει στόν οὐρανό. Ἦδη οί Ρεθεμνιωῶτες ἤξεραν πολύ καλά ότι οί τέσσερις ήρωικοί άντρες ἦταν άγιοι. Κάποιοι εἶχαν μαζέψει τό αίμα τους μέ βαμβάκι, ενῶ τρεῖς ήμέρες αργότερα κάποιοι θαρραλέοι χριστιανοί ζήτησαν τά σώματα για νά τά θάψουν. Τά παρέλαβαν ό Αντώνιος Μπουρδούνης και ό Γεώργιος Λαγός, μαζί μέ άλλους, και τά έθαψαν στό λόφο τοῦ άγίου Γεωργίου Μυλούρη, στά Πεοβόλια. «Τό δέ έκχυνόμενο αίμα, καθώς και τά ενδύματα αυτών,

ἐποιοῦν πάμπολλα θαύματα» (ἀπό τό βιβλίό τῆς ἀκολουθίας τους). Κι ἐκεῖ, στό Περβόλια, οἱ χριστιανοί βλέπανε τίς νύχτες «λαμπάδες ἀναμμένες» ἀπό οὐράνιο φῶς νά φωτίζουν τούς τάφους τῶν ἁγίων.

Τό γιαταγάνι τῶν ἁγίων καί τό πρῶτο θαῦμα τους

Τήν ἡμέρα τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ, ὁ Τοῦρκος δήμιος πῆγε στό σπίτι του καί σκούπισε τό ματωμένο γιαταγάνι του μέ μιά πετσέτα. Ἡ τυφλή μητέρα του, χωρίς νά ἔχει ἰδέα γιά τά γεγονότα, ἄγγιξε τήν πετσέτα καί αἰφνιδίως ἐπανῆλθε τό φῶς τῆς! Ρώτησε τό γιό τῆς γιά τήν προέλευση τοῦ αἵματος καί, ὅταν ἔμαθε γιά τή σφαγή τῶν μαρτύρων, τοῦ εἶπε: «Νά ξέρεις πῶς αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ἦταν ἅγιοι».

Ἔτσι ἐκείνη ἡ μουσουλμανική οἰκογένεια φύλαξε τό γιαταγάνι ὡς ἱερό κειμήλιο. Πέρασε ἀπό χέρι σέ χέρι καί, ἑκατό χρόνια μετά, ὅταν ἔφευγαν οἱ μουσουλμάνοι μέ τήν ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν, κάποιος ἀπόγονός τῆς τό παρέδωσε σέ χριστιανικά χέρια. Σήμερα φυλάσσεται στόν ἱερό ναό τοῦ ἁγίου Νικολάου Σπλάντζια, μέσα τήν παλιά πόλη τῶν Χανίων, ὅπου οἱ τέσσερις ἅγιοι τιμῶνται μέ ἰδιαίτερη λαμπρότητα.

Ὁ ἐπίσκοπος Ρεθύμνης Ἰωαννίκιος ἀργότερα πραγματοποίησε τήν ἐκταφή τους (ἀνακομιδή τῶν λειψάνων τους) καί μεγάλο μέρος τῶν ἱερῶν λειψάνων τους τό ἔστειλε γιά φύλαξη στή μονή Ἀρκαδίου.

Οἱ Ρεθεμνιώτες τίμησαν ἀμέσως τούς Ἁγίους Τέσσερις. Μόλις ἕνα χρόνο μετά τό μαρτύριό τους (τό 1825) λειτούργησαν πρὸς τιμήν τους, ψάλλοντας τήν ἀκολουθία τῶν Ἀγίων Πάντων, μιά πού δέν εἶχε γραφεῖ ἀκόμη εἰδική ἀκολουθία. Ἡ πρώτη γνωστή εἰκόνα τους ζωγραφίστηκε μόλις 12 χρόνια μετά τό μαρτύριό τους, τό 1836, ἐνῶ ὑπάρχει ἔγγραφο πού μιλάει γιά τόν ἑορτασμό τους στίς 28 Ὀκτωβρίου 1837 στό μητροπολιτικό ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (Μεγάλη Παναγία). Ἐκεῖ βρίσκεται καί ἡ πρώτη εἰκόνα τους, τοῦ 1836.

*Τό άκόνι (άκονόπετρα) στό όποιο άκόνισε τό γιαταγάρι του ό δήμιος,
ένα από τά ιερά κειμήλια τών Τεσσάρων Μαρτύρων
πού φυλάσσονται στήν ένορία Έπισκοπής*

Τό 1839 ήδη είχε γραφτεϊ άκολουθία πρός τιμήν τους από τόν έπίσκοπο Ρεθύμνης Καλλίνικο και τό Μητροπολίτη Κρήτης Μελέτιο. Ακολουθήσαν κι άλλες άκολουθίες και άρκετές εικόνες, όπως εκείνες του 1839 και του 1844, πού βρίσκονται στό χωριό τους (στις Μέλαμπες), και εκείνη του 1859, πού βρίσκεται στό ναό του Αγίου Γεωργίου Περιβολίων, όπου οικοδομήθηκε δεύτερο κλίτος πρός τιμήν τών άγίων Τεσσάρων Μαρτύρων.

*Βαμβάκι έμποτισμένο στο αίμα τών άγιων Τεσσάρων Μαρτύρων,
ανάποφευκτα άνακατεμένο μέ χώμα*

«Ο λαός τής Κρήτης είναι από τή φύση του και τή θέση του συναισθηματικός. Η συναισθηματικότητά του αυτή έπενεργεί στο φιλότιμο. Τό φιλότιμο στή φιλοξενία. Η φιλοξενία στήν κοινωνικότητα. Η κοινωνικότητα στή φιλία. Η φιλία στήν ένότητα. Η ένότητα στήν άποφασιστικότητα. Και ή άποφασιστικότητά του γίνεται ήρωϊσμός και άγιότητα. Ήρωες Άγιοι είναι οί Άγιοι Τέσσερεις... Ένάρετης οικογένειας έκβλαστήματα. Ηρωϊκής γενιάς κλάδοι.

Μάχονται στὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Καί στέφονται μέ τό στεφάνι τῆς ἀγιότητος» (Τίτος, Μητροπολίτης Ρεθύμνης, ὁ.π.).

Τά τελευταῖα χρόνια ιδιαίτερη προσπάθεια νά μεταφερθεῖ ἡ τιμή τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων ἐντός καί ἐκτός Ἑλλάδος καταβάλλεται ἀπό τόν Λαογραφικό Ὅμιλο «Κουρῆτες» καί τόν ἀρχηγό του Μανώλη Παττακό.

Ἡ ἱστορία τῶν ἀγίων καί τῆς σχέσης τοῦ ρεθεμνιώτικου λαοῦ μ' αὐτούς δέν τελειώνει ἐδῶ. Πολλά στοιχεῖα θά βρεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος στό βιβλίο *Οἱ ἅγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες τοῦ Ρεθέμνου*, πού ἐκδόθηκε τό 1998, καθώς καί στό βιβλίο τοῦ δασκάλου εἰδικῆς ἀγωγῆς Γιώργη Καλογεράκη *Τέσσερις Μάρτυρες*, πού ἐκδόθηκε τό 2008 καί περιλαμβάνει ἐκτενῆ μελέτη τῆς ζωῆς τους καί τῆς τιμῆς πρὸς αὐτούς, ἀλλά καί ἕνα ποιητικό θεατρικό ἔργο γιά ἐκείνους στήν κρητική διάλεκτο. Καί τά δύο βιβλία εἶναι ἐκδόσεις τῆς ἐνορίας Τεσσάρων Μαρτύρων τοῦ Ρεθύμνου. Ἀλλά καί ἀπό τίς Μέλαμπες, τό χωριό τους, ἔχουμε ἕνα ἐξαιρετικό βιβλίο γιά τούς τέσσερις ἀγίους, πού καταγράφει, μεταξύ ἄλλων, μοναδικές λεπτομέρειες τῆς ἱστορίας τους, διασωθεῖσες στήν τοπική παράδοση· εἶναι τό βιβλίο τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου π. Εὐαγγέλου Τσουρδαλάκη *Οἱ Ἄγιοι Τέσσερις Νεομάρτυρες Γεώργιος, Ἀγγελῆς, Μανουήλ καί Νικόλαος οἱ ἐκ Μελάμπων καί ἐν Ρεθύμνῃ μαρτυρήσαντες*, πού ἐκδόθηκε τό 2015.

Τό ἀπολυτικό τους (ἦχος δ'):

Τῆς Κρήτης γεννήματα καί Λάμπης θρέμματα, τούς τετραρίθμους Νεομάρτυρας ἀνευφημήσωμεν, Γεώργιον, Ἀγγελῆν, Μανουήλ καί Νικόλαον· οὗτοι γάρ διά πίστιν τοῦ Κυρίου σφαγέντες, τό αἷμα αὐτῶν ἐθελουσίως ἐν τῇ Ρεθύμνῃ ἐξέχεαν, διό καί παρῆρσιαν ἔχοντες πρὸς Χριστόν, πρεσβεύουσιν ἀεὶ, ὑπέρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

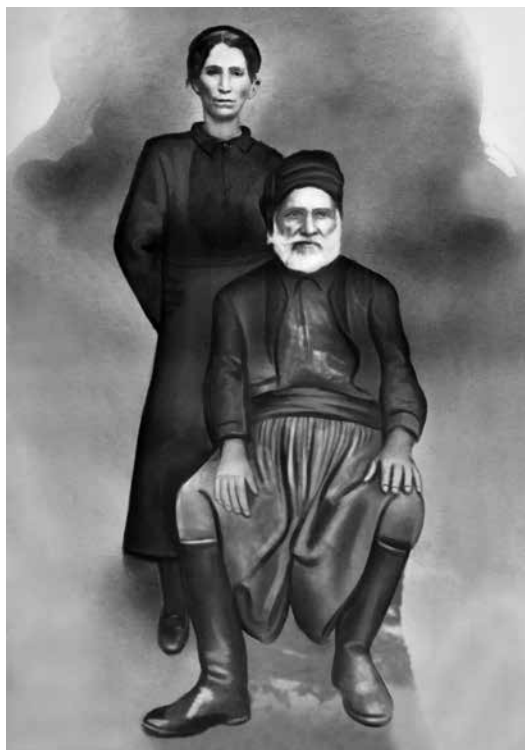
3. Τά ιερά κειμήλια τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων στήν ἑνορία Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης

Τό 1824, ὅταν ἀνακοινώθηκε ἡ ἐκτέλεση τῶν ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων στό Ρέθυμνο, ὁ ἱερέας Εὐστάθιος Τσουράκης ἀπό τό χωριό Μαρουλοῦ Ρεθύμνης ἦρθε στήν πόλη καί ἔγινε αὐτόπτης μάρτυρας τῶν γεγονότων.

Μετά τήν ἐκτέλεση (ὅπως συνέβαινε σέ πολλές περιπτώσεις νεομαρτύρων σέ ὄλο τόν ἑλληνικό χῶρο), ἀρκετοί χριστιανοί πλησίασαν καί πήραν κάποιο μικρό ἐνθύμιο ἀπό τά βασανισμένα καί ἀποκεφαλισμένα σώματα, γιά νά τό ἔχουν ὡς φυλαχτό, πού θά τοῦς προστατεύει στίς δυσκολίες τῆς ζωῆς καί θά τοῦς ἐμψυχώνει στίς φορικές συνθήκες τῆς Τουρκοκρατίας. Ὁ π. Εὐστάθιος κατάφερε νά πάρει τό ἀκόνι, δηλαδή τή μικρή πέτρα, στήν ὁποία ὁ δήμιος ἀκόνισε τό σπαθί του πρὶν ἀποκεφαλίσαι τοῦς ἁγίους καί μετά τήν πέταξε παράμερα. Πῆρε ἐπίσης καί λίγο ἀπό τό σεβάσμιο αἷμα τῶν ἁγίων, ἀνακατεμένο μέ χῶμα, σέ ἕνα μεγάλο κομμάτι βαμβάκι. Ἀργότερα παρευρέθηκε καί στήν ἀνακομιδή τῶν λειψάνων τοῦς καί ἔλαβε καί ἕνα τεμάχιο τοῦ ἁγίου λειψάνου.

Ὁ π. Εὐστάθιος καί ἡ πρεσβυτέρα του (ἡ σύζυγός του, ἡ παπαδιά του) ἀπέκτησαν ἕνα γιό, ὁ ὁποῖος ἔλαβε σύζυγο ἀπό τόν Καλλικράτη Σφακίων καί ἀπέκτησε μία κόρη, τήν Ἀγάπη. Ὅμως ἀσθένησε καί πέθανε νέος, ἡ δέ σύζυγός του ἔφυγε καί ἐπέστρεψε στήν οἰκογένειά της καί τό κορίτσι τό μεγάλωσαν ὁ παππούς καί ἡ γιαγιά του, δηλαδή ὁ π. Εὐστάθιος καί ἡ παπαδιά. Δυστυχῶς τά ὀνόματα τῆς πρεσβυτέρας, τοῦ γιοῦ καί τῆς νύφης της δέν διασώθηκαν.

Μεγαλώνοντας, ἡ Ἀγάπη Τσουράκη παντρεύτηκε ἕνα νέο ὀνόματι Ἐμμανουήλ Μαμαλάκης ἀπό τό Ροδάκινο τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου καί, μετά ἀπό παράκληση τοῦ παπποῦ της, τοῦ ὁποῖου ἦταν ἡ μοναδική κληρονόμος, ἡ ἴδια καί ὁ σύζυγός της ἐγκαταστάθηκαν στή Μαρουλοῦ. Στήν κληρονομιά τοῦ π. Εὐσταθίου περιλαμ-

(α) Ίωσήφ καί Αίκατερίνη Μαμαλάκη, τό γένος Βουγιουκαλάκη.

(β) Έμμανουήλ Μαμαλάκης.

(γ) Μαρία Μαμαλάκη, τό γένος Τζουγανάκη.

βάνονταν καί τά άνεκτίμητα ιερά κειμήλια, πού άφοροῦσαν στους Τέσσερις Μάρτυρες. Ο σύζυγός της χειροτονήθηκε ιερέας στήν Ίερά Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου Πρέβελη καί ἔγινε ἔφημέριος τῆς Μαρουλοῦς. Ο π. Έμμανουήλ Μαμαλάκης καί ἡ Αγάπη απέκτησαν τέκνα ὀνόματι Ίωσήφ καί Εὐστάθιος (κάτοικοι Ἐπισκοπῆς), Γεώργιος (κάτοικος τῆς γειτονικῆς Ἀρχοντικῆς), Εἰρήνη, σύζυγος Γεωργίου Λουκάκη (Βιλανδρέδο Ρεθύμνου)⁴, Ἀσπασία πρεσβυτέρα, σύζυγος ιερέως Έμμανουήλ Πετράκη (Βιλανδρέδο)⁵, Μαρία, σύζυγος Στεφανουδάκη,

4 Πρόκειται γιά τούς γονεῖς τοῦ Παύλου Λουκογεωργάκη, παπποῦ τοῦ ὁμώνυμου ἔφημέριου τῆς Ἐπισκοπῆς πού παρέλαβε τό 2002 τά ιερά κειμήλια.

5 Πρόκειται γιά τούς γονεῖς τοῦ ἐπίσης ιερέα τοῦ ἴδιου χωριοῦ Έμμανουήλ Πετράκη (ἴδιο ὄνομα μέ τόν πατέρα του).

τό ὄνομα τοῦ ὁποίου δέν διασώζεται (ἀπό τά γειτονικά Ρούστικα), καί ἄλλη μία θυγατέρα, πού παντρεύτηκε κάποιον Νιολάκη ἀπό τό Ἀσκύφου Σφακίων.

Ἀπό ὅλα τά ἀδελφία Μαμαλάκη, τά ἱερά κειμήλια τά κληρονόμησε ὁ Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος νυμφεύθηκε τήν Αἰκατερίνη Βουγιουκαλάκη ἀπό τόν Καλλικράτη Σφακίων καί ἐγκαταστάθηκε ἀρχικά στή Μαρουλού καί στή συνέχεια στήν Ἐπισκοπή. Ἀπέκτησαν τέκνα τόν Ἐμμανουήλ, τόν Εὐστάθιο (ὁ ὁποῖος ἀπέθανε στήν Κατοχή σέ ἡλικία 29 ἐτῶν), τό Χρήστο (πού ἀπεβίωσε σέ βρεφική ἡλικία), τήν Ἀγάπη, σύζυγο Ἰωάννη Κακλιδάκη, τήν Ἐλευθερία, σύζυγο Γεωργίου Μακρυδάκη (Δράμια Ἀποκορώνου, νομοῦ Χανίων), τή Μαρία, σύζυγο Σταύρου Λιονῆ (Ἅγιος Ἀνδρέας Ρεθύμνου), καί τή Σοφία, σύζυγο Σωτηρίου Τρίγκα (Ἀθήνα). Τά ἱερά κειμήλια τά κληρονόμησε ὁ γιός τους Ἐμμανουήλ, κάτοικος Ἐπισκοπῆς, ὁ ὁποῖος νυμφεύθηκε τή Μαρία Τζουγανάκη ἀπό τό Μαθέ Ἀποκορώνου καί ἀπέκτησαν δύο γιούς, τόν Ἀντώνιο καί τόν Ἰωσήφ.

Τά ἱερά κειμήλια φυλάσσονταν γιά πολλά χρόνια στό σπίτι τοῦ Ἐμμανουήλ καί τῆς Μαρίας Μαμαλάκη. Λίγα χρόνια μετά τήν κοίμηση τοῦ Ἐμμανουήλ (1998), καί συ-

*Τό σπίτι τῶν Ἐμμανουήλ καί Μαρίας
Μαμαλάκη*

γκεκριμένα τήν Κυριακή τῶν Μυροφόρων τοῦ 2002, ἡ σύζυγός του Μαρία, μέ τή σύμφωνη γνώμη τῶν δύο υἱῶν της, τά παρέδωσε στήν ἐνορία Ἐπισκοπῆς, ἐπί ἐφημερί-
ας τοῦ ἱερέως Παύλου Λουκογεωργάκη.

Μαζί παραδόθηκαν καί ἕνα ἀντιμήνσιο τοῦ 19ου αἰώ-
να, ὑπογεγραμμένο ἀπό τον προαναφερθέντα ἐπίσκοπο
Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Καλλίνικο (Νικολετάκη),
ἕνα ἐπιτραχήλιο, ἕνα ὄραρι⁶ καί ἕνα ζευγάρι ἱερατικά
ἐπιμανίκια. Τό ἀντιμήνσιο εἶναι ἕνα ὕφασμα ὀρθογώνι-
ου σχήματος, καθαγιασμένο κατά τήν τελετή τῶν ἐγκαι-
νίων ἱεροῦ ναοῦ, πού χρησιμοποιεῖται ἀπό τόν ἱερέα ὅταν
παραστεῖ ἔκτακτη καί ἐπείγουσα ἀνάγκη νά τελέσει τή
θεία λειτουργία σέ σημεῖο πού δέν εἶναι ἐγκαινισμένη
ἀγία τράπεζα. Τό συγκεκριμένο προφανῶς ἀνήκε στόν
π. Εὐστάθιο Τσουράκη, ὅπως συνάγεται ἀπό τά χρονο-
λογικά δεδομένα.

Τό ἐπιτραχήλιο (πετραχήλι) εἶναι τό ὀρθογώνιο ὕφα-
σμα πού φορεῖ ὁ ἱερέας περασμένο ἀπό τό λαιμό του
(στόν τράχηλο, γι' αὐτό ὀνομάζεται ἐπιτραχήλιο), ὅταν
τελεῖ κάθε ἱερή τελετή· εἶναι τό πῖο βασικό τμήμα τῆς
ἱερατικῆς του ἀμφίεσης (στολῆς). Τέλος, τά ἐπιμανίκια
εἶναι τά περικάρπια τῆς ἱερατικῆς στολῆς (φοριοῦνται
στούς καρπούς τῶν χειρῶν), ἐνῶ τό ὄραρι εἶναι τό ὕφα-
σμα σέ μορφή ταινίας («λωρίδας») πού ἀποτελεῖ τό χα-
ρακτηριστικό τῆς στολῆς τοῦ διακόνου (διάκου), δηλαδή
τοῦ πρώτου βαθμοῦ τῆς ἱεροσύνης, στόν ὁποῖο χειροτο-
νεῖται ἀρχικά κάθε ἱερέας. Τά παραπάνω ἀνήκαν εἴτε
στόν ἴδιο τόν π. Εὐστάθιο Τσουράκη εἴτε στό σύζυγο τῆς
ἐγγονῆς του, τόν π. Ἐμμανουήλ Μαμαλάκη, παππού
τοῦ συζύγου τῆς δωρήτριας τῶν κειμηλίων Μαρίας Μα-
μαλάκη.

Σήμερα τά ἱερά κειμήλια φυλάσσονται σέ ξυλόγλυ-
πτη λειψανοθήκη στόν καθεδρικό ναό τοῦ ἀγίου Προ-
φήτου Ἡλιοῦ στήν Ἐπισκοπή καί τιμῶνται ιδιαίτερα
τήν ἡμέρα μνήμης τῶν ἀγίων Τεσσάρων Μαρτύρων

⁶ Γράφεται μέ ο, ἀπό τό λατινικό orare (προσεύχομαι).

(28 Ὀκτωβρίου) καί τήν Κυριακή τῶν Μυροφόρων, ἐπέτειο τῆς παράδοσης τους στήν ἐνορία.

Τό κείμενο τοῦ πρακτικοῦ τῆς παραχώρησης τῶν ἱερῶν κειμηλίων στήν ἐνορία ἔχει ὡς ἑξῆς:

Πρακτικόν παραχωρήσεως ἱερῶν λειψάνων καί ἱερῶν ἀντικειμένων

Σήμερα 1η Μαΐου 2002, στήν Ἐπισκοπή Ρεθύμνης καί στό Γραφεῖο τῆς Ἐνορίας, ὁ Αἰδεσιμ. Πρόεδρος Παῦλος Λουκογεωργάκης καί τά μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου ὡς ἐκπρόσωποι τῆς ἐνορίας Προφήτου Ἡλιοῦ Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης καί ἡ κυρία Μαρία χήρα Ἐμμανουήλ Μαμαλάκη συνυπόγραψαν τό παρόν πρακτικό δωρεάν παραχωρήσεως ἀπό τήν δεύτερη στόν ἱερό ναό τῶν κάτωθι:

α) Τεμάχιον Ἰ. Λειψάνου τῶν Ἀγ. 4ων Μαρτύρων.

β) Βαμβάκι ἐμποτισμένο διά τοῦ αἵματος τῶν Ἀγ. 4ων Μαρτύρων.

γ) Λίθος σχήματος ὀβάλ (ἀκόνι) χρώματος μαύρου χρησιμοποιηθεῖς ὑπό τῶν δημίων τῶν Ἀγ. 4ων Μαρτύρων, διά τό ἀκόνισμα τῆς σπάθης των.

δ) Ἀντιμήνσιον εγκαινιασθέν ὑπό τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ρεθυμνοαυλοποτάμου κυροῦ Καλλινίκου (Νικολετάκη 1838-1869).

ε) Ἐνα ἐπιτραχήλιον παλαιόν ἐφθαρμένον.

στ) Ἐνα ὀράριον παλαιόν ἐφθαρμένον καί δύο παλαιά ἐπιμανίκια.

Τό ἐκκλησιαστικόν συμβούλιον ἀποδέχεται τήν δωρεάν παραχώρηση καί ὁ αἰδεσιμ. Πρόεδρος αὐτοῦ θά ἐνεργήσῃ διά τήν κατασκευήν ἀργυρῆς λειψανοθήκης καί ἀναλόγου εἰκονοστασίου διά τήν τοποθέτηση τῶν παραχωρηθέντων. Ἐκφράζει ἐπίσης τίς θερμές εὐχαριστίες του πρός τήν δωρήτρια.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Οἰκονόμος Παῦλος Λουκογεωργάκης

Η ΔΩΡΗΤΡΙΑ
Μαρία χήρα Ἐμμανουήλ Μαμαλάκη

ΤΑ ΜΕΛΗ
Χαλκιαδάκης Γεώργιος
Γιοκαριδάκης Εὐστράτιος
Μουστάκης Ἀντώνιος
Καμπουράκης Στυλιανός

*Τό τεμάχιο τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν ἀγίων Τεσσάρων Μαρτύρων
πού φυλάσσεται στήν ἐνορία Ἐπισκοπῆς*

**ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΩΣ ΙΕΡΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ
ΚΑΙ ΙΕΡΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ**

Σήμερα 1η Μαΐου 2002, στην Έπισκοπή Ρεθύμνης καί στο Γραφείο της Ένορίας, ο Αϊδεομι. Πρόεδρος Παύλος Λουκογεωργιάκης καί τά μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου ὡς ἐκπρόσωποι τῆς ἐνορίας Προφήτου Ἡλίου Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης καί ἡ κυρία Μαρία χῆρα Ἐμμανουήλ Μαμαλάκη συνυπόγραψαν τό παρὸν πρακτικό δωρεάν παραχώρησης ἀπό τήν δευτέρη στόν ἱερό ναό τῶν κάτωθι :

- α) Τεμάχιον Ἰ. Λειψάνου τῶν Ἁγ. 4ων Μαρτύρων.
- β) Βασιδάα ἐμποτισμένο διά τοῦ αἵματος τῶν Ἁγ. 4ων Μαρτύρων.
- γ) Λίθος σχήματος ὀβάλ (ἀκόνι) χρώματος μαύρου χρησιμοπονηθέντος ὑπό τῶν δημίων τῶν Ἁγ. 4ων Μαρτύρων, διά τό ἀκόνισμα τῆς σπάθης των.
- δ) Ἀντιμήνιον ἐγκανιασθέντος ὑπό τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ρεθυμνοαὐλοποτάμου κυροῦ Καλλινίκου (Νικολετάκη 1838-1869).
- ε) Ἐνα ἐπιτραχήλιον παλαιόν ἐφθαμμένον.
- στ) Ἐνα ὠράριον παλαιόν ἐφθαμμένον. καί δύο παλαιά Ἐπιμηνίκια .

Τό ἐκκλησιαστικόν συμβούλιον ἀποδέχεται τήν δωρεάν παραχώρηση καί ὁ αἰδεομι. Πρόεδρος αὐτοῦ θά ἐνεργήσει διά τήν κατασκευήν ἀφῆγῆς λειψανοθήκης καί ἀνάλογο εἰκονοστασίου, διά τήν τοποθέτησιν τῶν παραχωρηθέντων. Ἐκφράζει ἐπίσης τίς θερμές εὐχαριστίες του πρός τήν δωρήτρια.

 Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ <i>Παύλος Λουκογεωργιάκης</i> Οικονόμος Παύλος Λουκογεωργιάκης	Η ΔΩΡΗΤΡΙΑ <i>Μαρία χῆρα Ἐμμανουήλ Μαμαλάκη</i> Μαρία χῆρα Ἐμμανουήλ Μαμαλάκη	ΤΑ ΜΕΛΗ <i>Σπ. Φουφωλάκης</i> <i>Σπ. Φουφωλάκης</i>
--	---	--

Τό πρακτικό τῆς παραχώρησης τῶν ἱερῶν κειμηλίων
στήν ἐνορία Ἐπισκοπῆς

Στό χειρόγραφο ἀρχεῖο τοῦ μεγάλου ἐρευνητῆ τῆς ἱστορίας καί τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κρήτης Παύλου Βλαστοῦ (1836-1926), πού φυλάσσεται στό Ἱστορικό Ἀρχεῖο Κρήτης, στά Χανιά, καταγράφεται ἄλλη μιὰ περίπτωση χριστιανοῦ πού ἔλαβε παρόμοια κειμήλια ἀπό τόν τόπο τοῦ μαρτυρίου τῶν τεσσάρων ἀγίων. Τήν παραθέτουμε, ἀντιγράφοντας τό κείμενο ἀπό τό βιβλίΟ Ὅταν τό

τέλος γίνεται ἀρχή, μιὰ ἐξαιρετική μαθητική ἐργασία πού ἐκδόθηκε ἀπό τό 3ο Γυμνάσιο Ρεθύμνου (γειτονικό στόν ιερό ναό τῶν Τεσσάρων Μαρτύρων, πού βρίσκεται ἀκριβῶς στόν τόπο τοῦ μαρτυρίου τους) τό σχολικό ἔτος 2014-2015 μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπετείου τῶν 190 χρόνων ἀπό τό μαρτύριο τῶν ἀγίων⁷.

Δίηγηση τῆς Αἰκατερίνης Τσιριμονάκη

Ὅτε ἔσφαξαν τούς 4 Μάρτυρας ἔξω τῆς πόλεως Ρεθύμνου (τῷ 1824) ὁ μικρός ἀδελφός της Ν. Γραμματικάκης κρυφά τοῦ πατρός του εἶχεν ἀκολουθήσει τοῦ πλήθους τῶν Τούρκων καί εὐρέθη εἰς τήν κατατόμησιν αὐτῶν, ὥστε μετὰ τήν ἐκτέλεσιν τῆς σφαγῆς οἱ παρευρεθέντες

Ὀλόκληρη ἡ λειψανοθήκη, ὅπου φυλάσσονται τὰ ἱερά κειμήλια

⁷ Τήν ἐρευνα καί τήν ἐργασία τῶν μαθητῶν, ὅπως διαβάζουμε στόν πρόλογο τοῦ γυμνασιάρχου κ. Ἰωάννη Κανιολάκη, καθοδήγησαν καί συντόνισαν ἡ θεολόγος κυρία Ἀναστασία Κοπανάκη καί οἱ φιλόλογοι κυρίες Πηνελόπη Καλογεράκη καί Μαρία Παπαδογιάννη, ἐνῶ τήν ἐκδοση ἐπιμελήθηκε ἡ καθηγήτρια Καλλιτεχνικῶν τοῦ σχολείου κυρία Μαρία Σιαπαρά.

χριστιανοί ἔδραμων ἐπὶ τῶν ἀχνιζόντων αὐτῶν αἱμάτων καὶ ἔβρεχαν τὰ μανδήλια καὶ φορέματά των τὰ λευκά, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτῶν σχίζοντες ἔπαιρνεν ὁ καθεὶς ἓν τεμάχιον καὶ χῶμα ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς σφαγῆς τοῦ αἱματοβαμμένου.

Τὸ ὅμοιον ἔπραξεν καὶ ὁ ρηθεὶς ἀδερφός της καὶ παραλαβὼν αἷμα διὰ τοῦ μανδηλίου του, φορέματα κομμάτια καὶ χῶμα καὶ μέρος σχοινίου ἐκ τριχῶν ὅπου τοὺς εἶχαν ὀπισθάγκωνα δεμένους, μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν των, ἔδωσε τῆς μητρός του αὐτά, ἣτις ἔντρομος τὸν ἐρώτησε τί εἶνε αὐτά, αὐτὸς δὲ τῆς εἶπεν ὅτι ἦτο ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔσφαξαν ἔξω τοὺς χωστούς χριστιανούς. Τότε τὰ δένει εἰς ἓν μανδήλιον ὅλα, τὰ βάνει εἰς ἓν καλάθκι καὶ τὰ κρεμά ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας της.

Μετὰ ἓν ἔτος Σφακιανός τίς ἦλθε διὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Γραμματικόν (πατέρα τῆς Αἰκατερίνης) νὰ τοῦ κάμῃ χάριν τινὰ πρὸς τὸν Πασά, ἐκάθητο δὲ ὁ Σφακιανός ἐπὶ τῆς κλίμακος ριγῶν καὶ τρέμων, ἀσθενῶν. Ἡ σύζυγος τοῦ Γραμματικοῦ ἰδὼν αὐτὸν πάσχοντα ἐνθυμήθη τὰ εἰς τὸ καλάθιον αἱματωμένα φορέματα τῶν νεομαρτύρων καὶ λέγει τοῦ Σφακιανοῦ, τί ἔχεις γέρω καὶ τουρτουρίζεις;

Τὸ ἱερό ἐπιτραχήλιο

Ὁ δὲ εἶπε, ἕνας χρόνος τώρα μέ κρατάει ὁ ρίγος κι ἔκαμα χίλια δυό ἱατρικά καὶ δέν μ' ἄφησε. Τώρα δὲ πάλι μ' ἔπιασε. Τότε τοῦ λέγει, ἔλα καημένε νά σοῦ δώσω ἕνα ἱατρικό νά τό καπνιστῆς καὶ θά γιάνης. Ξεκρεμᾶ τό καλάθιον καὶ ἤκουσε τόσο μεγάλη εὐοδίαν νά ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ ὥστε δέν ἐχορταίνεται νά τό μυρίζεται τίς. Βάνει εἰς τό καψί κάρβουνα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἕνα κομμάτι ἀπό τὰ αἱματοβαμμένα ροῦχα τῶν μαρτύρων, καὶ ὀλίγον σχοινίον τρίχινον καὶ τόν ἐκάπνισε, αὐτός δὲ σταυροκοπούμενος ἐδέετο νά ἱατρευτῆ. Τοῦ ἔδωσε καὶ ὀλίγον χῶμα καὶ τό ἔπιε μέ νερόν ἀπό τό αἱματοβαμμένο, καὶ ἀνεχώρησε.

Μετά τήν παρέλευσι μηνῶν τινῶν φθάνει ὁ Σφακιανός φέρων εἰς τήν σύζυγον τοῦ Γραμματικοῦ ἐν ἀρνί ψητόν, διότι τόν ἄφησεν ὁ ρίγος, καὶ μυζύθρας. Ἐφερε δὲ μαζύ του καὶ τινάς ἄλλους πάσχοντας ἐκ ρίγους καὶ ἄλλων παθῶν διά νά τῶν δώση ἀπό τὰ τῶν μαρτύρων φορέματα νά καπνισθῶσι, ὅπως καὶ ἐγένεν καὶ ἱατρεύθησαν ὅλοι. Τοιοῦτοτρόπως συνέβαινεν ἕως ὅτου ἐτελείωσαν πάντα. Μοί ἐδιηγήθη ἡ ἴδια τήν ὑπόθεσιν ταύτην.

Τό ὄράριο

Τὰ ἐπιμανίκια

Τό ἱερό ἀντιμῆνσιο

Τό χωριό Ἐπισκοπή Ρεθύμνης (Μεγάλη Ἐπισκοπή)

«Στό 22ο χλμ. τοῦ παλιοῦ δρόμου ἀπό τό Ρέθυμνο πρὸς τὰ Χανιά, σέ ὑψόμετρο 120 μ., στό κέντρο τῆς κατάφυτης καί γόνιμης κοιλάδας τοῦ Μουσέλα, ἡ Μεγάλη Ἐπισκοπή ἐντυπωσιάζει τόν ἐπισκέπτη ἀπό τό πρῶτο ἀντίκριμά της. Τό ὄνομα Ἐπισκοπή τό πῆρε ἀπό τήν ἔδρα ἐπισκόπου (ἐπισκοπή Καλαμώνος), πού ὑπῆρχε ἐκεῖ ἀπό τὰ τέλη τοῦ 12ου μέχρι τὰ μέσα του 15ου αἰώνα, ὅποτε μεταφέρθηκε στό Ρέθυμνο. Στά χρόνια τῶν Βενετῶν γνώρισε μεγάλη ἀκμή, ὅπως μαρτυροῦν σήμερα τὰ ἐρείπια τῶν μεγάρων της. Στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἦταν μεγάλο χωριό, γί' αὐτό ὀνομάστηκε Μεγάλη Ἐπισκοπή.

Στίς ἐπαναστάσεις τοῦ 19ου αἰώνα ὑπῆρξε θέατρο πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ μάχη τῆς Ἐπισκοπῆς τό 1896 ἦταν κορυφαῖο γεγονός. Πάντα ἦταν σπουδαῖο ἐμπορικό ἐπαρχιακό κέντρο, καθὼς καί ἔδρα τοῦ Δήμου Λαππαίων, ἐνῶ τὰ χωριά πού βρίσκονται στή γύρω περιοχή, ὡς κατ' ἐξοχή ἀγροτοκτηνοτροφικά, διατηροῦν ὅλες τίς κρητικές παραδοσιακές ἀσχολίες. Στή θέση Πύργος, βόρεια τῆς Ἐπισκοπῆς, ἀναπτύσσεται ἕνας νέος οἰκισμός. Στό Ὄθωμανικό Κτηματολόγιο καταγράφονται τὰ μετόχια Κλαμπανιανά καί Καραβιανά, στά σύνορα μέ τή Μεγάλη Ἐπισκοπή.

Κοντά στόν μεγάλο καθεδρικό ναό τοῦ Προφήτη Ἡλία βρίσκεται ἡ οἰκία τῆς πολὺ γνωστῆς οἰκογένειας τῶν Βαρδινογιάννηδων...»

(Μιχάλης Τρούλης, *Ξαναταξιδεύοντας στό Ρέθυμνο*, Ρέθυμνο 2019, σελ. 230-231).

Ὁ καθεδρικός ναός τῆς Ἐπισκοπῆς εἶναι τρίκλιτος, θεμελιωμένος τό 1923 ἐπί ἐφημερίας π. Νικολάου Πετράκη στή θέση παλαιοῦ ναοῦ, μέ ἱστορικές ἱερές εἰκόνες, ἄμφια καί λειτουργικά σκεύη καί βιβλία. Περαιτῶθηκε ἐπί ἐφημερίας π. Ἐμμανουήλ Πετράκη καί ἐγκαινιάστηκε τό 1971 ἀπό τόν μητροπολίτη Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Τίτο. Τό κεντρικό κλίτος εἶναι ἀφιερωμένο στόν

Προφήτη Ἡλία (20 Ἰουλίου). Τά ἄλλα δύο κλίτη εἶναι ἀφιερωμένα στήν Ἁγία Τριάδα (ἐορτάζεται τήν Κυριακή τῆς Πεντηκοστῆς καί τή Δευτέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος) καί στόν ἅγιο Ἀντώνιο τόν Μέγα καί Καθηγητή τῆς Ἐρήμου (17 Ἰανουαρίου).

Ἐκτός τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, στήν ἐνορία τῆς Ἐπισκοπῆς βρίσκονται παρεκκλήσια ἀφιερωμένα στήν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου, στήν ἁγία Εἰρήνη, στή Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρα, στόν ἅγιο Γεώργιο, στόν ἅγιο Εὐστράτιο καί στόν ἅγιο Νικόλαο. Ἐξωκλήσια: Ἅγιος Γεώργιος, Ἅγιος Δημήτριος, Ἅγιος Παντελεήμων, Ἁγία Παρασκευή, Γενέθλιο τῆς Θεοτόκου. Ὁ κοιμητηριακός ναός τοῦ χωριοῦ εἶναι ἀφιερωμένος στούς ἁγίους ἰσαποστόλους Κωνσταντῖνο καί Ἑλένη.

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

Τό ἐσωτερικό τοῦ ἱεροῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλία.

Ο ἅγιος Προφήτης Ἡλίας, ἡ ἐφέστιος εἰκόνα τῆς ἐνορίας Ἐπισκοπῆς (1849), ἔργο τοῦ κορυφαίου Ρεθυμνίου ἀγιογράφου Ἀντωνίου Βεβελάκη (1819-1914).

*Ἡ εἰκόνα, τὸ Ἱερὸν Λεῖψανον καὶ τὸ αἷμα τῶν Ἁγίων Τεσσάρων
Μαρτύρων μέσα σέ νεότερη εἰδική θήκη στὸν Ἱερό Ναὸ Προφήτου
Ἡλιοῦ Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης*